

Maatschappelijke consultatie

Verslag van de openbare informatiebijeenkomst

Getijdencentrale
Brouwersdam

Maatschappelijke consultatie

Verslag van de openbare informatiebijeenkomst

Projectbureau Getijdencentrale Brouwersdam
maart 2014

Inhoud

1. Voorwoord	2
2. Programma en inhoud van de openbare informatiebijeenkomst	3
2.1 Programma	3
2.2 Thema's van de gespreksrondes	3
2.3 Achtergrondinformatie	4
3. Verslag van de maatschappelijke consultatie	5
3.1 Plenaire inleiding	5
- <i>Het project</i>	5
- <i>Getijdencentrale als impuls</i>	5
- <i>Financiële participatie</i>	5
3.2 Thematische gespreksgroepen	6
- <i>Gevolgen voor huidige activiteiten</i>	6
- <i>Kansen voor het gebied</i>	8
- <i>Financiële participatie</i>	9
3.3 Plenaire terugkoppeling	11

1. Voorwoord

Brouwersdam, 12 maart 2014

Verschillende auto's draaien na elkaar het parkeerterrein aan de voet van de Brouwersdam op. Een groep mensen uit de regio verzamelt zich en laat hun kritische blikken over de contouren van de zeewering glijden. Eén van hen, een waterdeskundige, licht hen de problemen in het gebied toe. Zo spreken zij over de voortdurende strandafslag die ervoor zorgt dat de recreatieondernemers in het gebied regelmatig 'in het nauw' komen te zitten. Ze hebben juist ruimte nodig, voor hun bedrijf, en om hun aandeel te leveren voor een sterke regionale economische ontwikkeling.

Aan de rand van het strand staan vogelaars met telescopen en dure kijkers de zee af te turen. In de andere kant van de dam hebben ze geen interesse: daar ligt de Grevelingen, daar hebben ze niet zo veel te zoeken.

Als ze wel gekeken zouden hebben konden ze zien hoe een duiker zijn maat in een bootje trekt. "En, nog wat leuks gezien?", vraagt hij. "Ja, een kale vlakte met witte vlekken.

Het bodemleven is hier nu ook weg", lacht ze ironisch terug. Een oude mosselvisser zet zijn fiets tegen een lantaarnpaal en kijkt weemoedig over het nog altijd zoute binnenmeer. "Mossels weg, maar van die zoetwatervis kwam niks terecht", mompelt de man die indertijd het buitenleven voor een kantoorbaan moest inruilen.

Maar wat hoorde hij nu laatst? Zijn er weer plannen om het getij toe te laten? Zou de mossel hier weer een kans kunnen hebben? Daar zullen ze dan nog wel veel energie in moeten steken, is zijn inschatting.

De groep mensen op het parkeerterrein loopt praten een als vergaderlocatie ingerichte horecagelegenheid binnen. Wat zouden ze daar gaan bespreken?

Brouwersdam, 12 maart 2024

Een touringcar draait het parkeerterrein aan de voet van de Brouwersdam op. Een Engels pratend gezelschap stapte uit en volgt de enthousiaste blik van de excursieleider. Hij wijst deze internationale groep waterdeskundigen op de contouren van de drie jaar geleden door zijn consortium opgeleverde getijdencentrale.

Op de strekdam, die vanaf de Brouwersdam de Noordzee insteekt, ontmoeten zij twee strandtenthouders, die trots vertellen over de strandvlakte die zich voor hen uitstrekt monstren. Het is weer druk vandaag, maar er is plek voor iedereen.

Aan de rand van het strand staat een groep vogelaars met de telescopen op de Noordzee gericht. Het komt de laatste jaren steeds vaker voor dat ze hun kijkers de andere kant uit richten en zich afvragen waarnaar de passerende zeevogels eigenlijk zoeken op de Grevelingen. Daar aangekomen geeft een boswachter het internationale gezelschap tekst een uitleg van over herstelde natuurwaarden.

Bij de duikschool komt een jonge duiker boven water en doet aan haar instructeur enthousiast verslag van het rijke leven dat zij zojuist onder water heeft ontdekt.

Wat verderop staat een oude mosselvisser met instemming toe te kijken hoe een jonge generatie zich op de mosselbanken inzet om zijn oude stiel weer in het gebied nieuw leven in te blazen.

Tien jaar terug had hij het niet voor mogelijk gehouden: al die ontwikkelingen in dit gebied. Dat schiet hem door het hoofd als hij later op de dag thuiskomt en het licht aanknipt - op groene stroom natuurlijk, uit zijn getijdencentrale... nou ja, voor een 'aandeeltje' dan.

Twee perspectieven op de Grevelingen. De ene is de huidige realiteit. De andere een mogelijk toekomstige. Of de laatste eens werkelijkheid wordt, en of dat er dan zo uitziet of toch heel anders, is nog allerminst duidelijk. Inderdaad, er zal nog veel energie in gestoken moeten worden om te bepalen wat haalbaar is. Daarbij hebben overheid, marktpartijen en maatschappelijke organisaties elkaars expertise nog hard nodig. Dat bijeen brengen is precies de opdracht waar het projectbureau Getijdencentrale Brouwersdam voor staat. In het najaar van 2013 is dat gestart met een marktconsultatie van partijen met een commerciële interesse in realisatie en exploitatie.

In maart 2014 heeft dit een vervolg gekregen in een openbare bijeenkomst met maatschappelijke belanghebbenden en belangstellenden. Dit rapport doet verslag van deze laatste bijeenkomst.

BEN SPIERING, PROJECTDIRECTEUR GETIJDENCENTRALE BROUWERSDAM
MAART 2014

2. Programma en inhoud van de openbare bijeenkomst

De openbare bijeenkomst voor maatschappelijke belanghebbenden en belangstellenden vond plaats op woensdag 12 maart 2014 in het Zeil- en Surfcentrum Brouwersdam te Ouddorp. Op de deelnemerslijst stonden uit lokale ondernemers, vertegenwoordigers van maatschappelijke instellingen, lokale overheden en leden van het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam.

2.1 Programma

- Welkom namens het projectteam.
- Toelichting op het project door leden van het projectteam.
- Interview met de wethouders van Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland.
- Presentatie van initiatieven door lokale ondernemers.
- Twee gespreksrondes van elk 45 minuten in kleinere groepen rondom drie onderwerpen:
  - Kansen voor de Brouwersdam en omgeving
  - Mogelijkheden voor (financiële) participatie
  - Gevolgen voor huidige activiteiten
- Plenaire afsluiting door de wethouder
- Informeel napraten

2.2 Thema's van de gespreksrondes

De deelnemers wisselden in de gespreksrondes met elkaar van gedachten over de volgende thema's:

Kansen voor de Brouwersdam en omgeving

Bij dit thema brachten de deelnemers bestaande en nieuwe ideeën voor lokale initiatieven op de Brouwersdam in kaart. *Het projectteam van de Getijdencentrale Brouwersdam is graag van alle ideeën en initiatieven op de hoogte, zodat wederzijds rekening gehouden kan worden met elkaars plannen.*

Tijdens het plenaire programma presenteerden 'pionierende' ondernemers enkele ideeën die eerder tijdens het Inspiration Event Brouwersdam naar voren kwamen. In deze sessie zijn daaraan nieuwe ideeën toegevoegd.

Mogelijkheden voor financiële participatie

Het doel van deze sessie was om de belangstelling te inventariseren om financieel in het project te participeren en op welke wijze dat kan.

Concreet vragen die in deze sessie aan de orde kwamen waren: wat is een passende organisatievorm, zijn koppelingen mogelijk met bestaande ideeën voor duurzame energie, wie zou financieel willen deelnemen en onder welke voorwaarden? Ter inleiding van de discussie werden tijdens het plenaire programma modellen voor een coöperatie of een BV (doel, organisatie) toegelicht.

Gevolgen voor huidige activiteiten

Deze sessie ging over activiteiten die nu al plaats vinden op en rond de Brouwersdam en of deze worden beïnvloed door de komst van getij en een getijdencentrale.

Met deze inventarisatie wil het projectteam zicht krijgen in alle bekende en – vooral ook – onbekende gevolgen die samenhangen met het terugbrengen van getij.

2.3 Achtergrondinformatie

Verkenning

Het project Getijdencentrale Brouwersdam bevindt zich momenteel in de verkennende fase, waarin diverse mogelijkheden nader worden onderzocht. Wat is de beste locatie? Welke techniek biedt de meeste energieopbrengst? Welke effecten op de omgeving zijn te verwachten tijdens en na aanleg van de Getijdencentrale? Welke kansen biedt de Getijdencentrale voor ontwikkelingen ondernemers en burgers in het gebied? Welke partijen in de markt zijn geïnteresseerd in de ontwikkeling, bouw en exploitatie van de Getijdencentrale? Wat gaat de centrale kosten? Dit is zomaar een greep uit de vragen die wij als projectteam op dit moment onderzoeken.

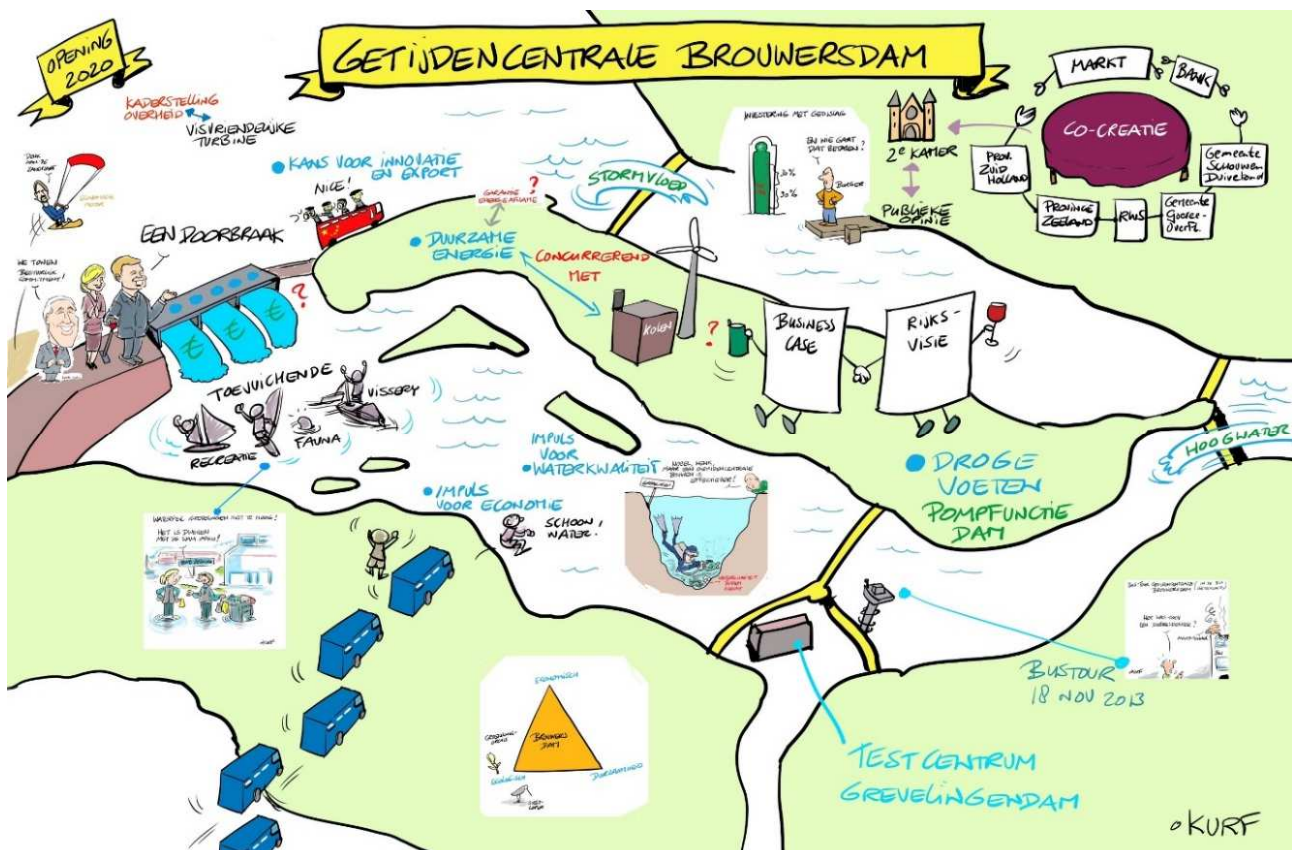
Wat betekent de Getijdencentrale voor u?

De Getijdencentrale heeft veel invloed op zijn omgeving. Vele inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers krijgen direct of indirect te maken met de (gevolgen van) de centrale. Mogelijk worden hun toekomstplannen door de komst van een Getijdencentrale concreter of moeten ze juist worden bijgesteld. De projectorganisatie is graag tijdig op de hoogte van wat de getijdencentrale voor anderen betekent, welke mogelijkheden zij zien, met welke aspecten rekening gehouden moeten worden, etc.

Samenhang met Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer

De ontwikkeling van de Getijdencentrale in de Brouwersdam hangt van veel factoren af. Eén daarvan is het besluit of er getij terugkomt in de Grevelingen. Dit besluit wordt voorbereid in het kader van de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer. Het Rijk stelt in samenwerking met provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke organisaties een rijksstructuurvisie op over de samenhangende ontwikkeling van deze twee bekkens. Daarin neemt het Rijk de wenselijkheid en de haalbaarheid onder de loep van het terugbrengen van beperkt getij op de Grevelingen, het weer zout maken van het Volkerak-Zoommeer en van waterberging op de Grevelingen. Belangrijke aandachtspunten in de rijksstructuurvisie zijn waterveiligheid en zoetwater-beheer (Deltaprogramma), waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water), natuurbescherming (Vogel- en Habitatrichtlijn) en economie en innovatie (topsectorenbeleid).

Omdat voor de rijksstructuurvisie en de Zuidwestelijke Delta de besluiten voor de zomer moeten worden voorbereid, zijn er in dat kader in deze periode ook bijeenkomsten gepland. De bijeenkomst van 12 maart jl. richtte zich op de ontwikkeling van de Getijden-centrale Brouwersdam en liep daarmee vooruit op besluiten die in 2014 moeten worden genomen.

3. Verslag van de maatschappelijke consultatie

Woensdag 12 maart 2014 informeerden de leden van het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam ruim 90 vertegenwoordigers van bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties uit Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland over verschillende aspecten van het project. Rijkswaterstaat, de provincies Zuid-Holland en Zeeland en de gemeenten Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland verkennen de haalbaarheid van een getijdencentrale in de Brouwersdam.

3.1 Plenaire inleiding

Het project

Projectleider Wouter Groenen vertelde over vijf voordelen van het project voor het gebied rond de Grevelingen:

1. Impuls voor waterkwaliteit: het terugbrengen van het getijde in het Grevelingenmeer is nodig voor een goede waterkwaliteit, en dat is goed voor veel flora en fauna in het gebied;
2. Impuls voor economie: het terugbrengen van het getijde verbetert de condities voor (water)recreatie, toerisme en visserij en de regionale economie als geheel;
3. Duurzame energie: de getijdencentrale in de Brouwersdam produceert naar verwachting groene stroom voor alle circa vijftigduizend huishoudens op Goeree-Overflakkee én Schouwen-Duiveland;
4. Droge voeten: de getijdencentrale kan op termijn een overschot aan rivierwater naar zee pompen en zo bijdragen aan de waterveiligheid van de Rijnmond en de Drechtsteden;

5. Kans voor innovatie en export: een getijdencentrale als deze, met een relatief klein hoogteverschil en visvriendelijke turbines, is uniek in de wereld. Deze innovatieve vorm van deltatechnologie vormt een mooi exportartikel voor Nederland.

Als reactie op de presentatie riep wethouder Verseput van Schouwen-Duiveland de deelnemers op vooral positief-kritisch te zijn ten aanzien van de centrale. Wethouder Van der Vlucht van Goeree-Overflakkee ziet de centrale vooral als een economische impuls voor het gebied en hoopt dat de deelnemers de kansen van de centrale ook benutten.

Getijdencentrale als impuls

Een project als de getijdencentrale kan ook een impuls zijn voor de economische ontwikkeling in het gebied. In september 2013 hebben de ondernemers op de Brouwersdam op een bijzondere manier naar hun dam gekeken tijdens een tweedaags Inspiration Event. Een korte [film](#) *) geeft een sfeerbeeld van het event. Gydo van der Wal van Beware Beach vertelde in aanvulling op de film enkele concrete resultaten van het event. Onno Meinen van Natural High vertelt dat het event een impuls is geweest om de strandafslag aan te pakken. Vanuit de betrokken overheden en ondernemers is een substantieel geldbedrag beschikbaar om zand te suppleren. Daarnaast wordt gekeken op welke manier de getijdencentrale een structurele oplossing kan bieden voor de strandafslag, bijvoorbeeld door middel van een strekdam.

Financiële participatie

Projectdirecteur Ben Spiering leidde het onderwerp financiële participatie in. Getijdencentrale kost niet alleen geld, het brengt ook geld op, bijvoorbeeld door de verkoop van duurzame energie en door opbrengsten uit activiteiten die door het terugbrengen van het getij en de realisatie van de centrale tot ontwikkeling komen.

We willen er voor zorgen dat opbrengsten het gebied ten goede komen. Juist vanwege een positieve wisselwerking tussen de centrale en het gebied wordt extra 'waarde' gecreëerd.

*) [Link naar de korte film over Inspiration Event 2013: http://tinyurl.com/InspEvent2013](http://tinyurl.com/InspEvent2013)

In een aantal expertmeetings over financiële participatie zijn grofweg twee vormen naar voren gekomen: een coöperatie rondom duurzame energie en een coöperatie die zich richt op de ontwikkelingen die mogelijk worden door het terugbrengen van het getij.

In beide gemeenten zijn al verschillende coöperaties actief rondom duurzame energie. Andries Middelbos van Deltawind vertelt dat energie uit de getijdencentrale prima past in de duurzaamheidsdoelstelling van zowel Deltawind als Zeeuwind. Olivier Verwest van de Ondernemerskring Schouwen-Duiveland vertelt over de oprichting van een coöperatie waarin duurzame energie en sociaal ondernemerschap gecombineerd worden.

3.2 Thematische gespreksgroepen

De ruim 90 deelnemers gingen daarna in drie groepen uiteen en zijn eenmaal van onderwerp gewisseld. In deze groepen was veel ruimte voor het stellen en beantwoorden van vragen. Informeren was immers het belangrijkste doel van de bijeenkomst.

Gevolgen getijdencentrale voor huidige activiteiten

- Voor een getijdencentrale van tussen de 600 en 800 meter breed houden we dezelfde veiligheidszone aan als bij de Oosterscheldekering van ongeveer 600 m;
- De spuilsuis in de Brouwersdam blijft open, omdat die belangrijk is voor het doorlaten van vis en zeehonden;
- De stroomsnelheid van het water zal 4 m/per sec zijn in de dam zelf. Daarbuiten zal die teruglopen naar 1 a 1,5 m per sec. Ontgroning is een aandachtspunt. Over het zand zal goed nagedacht moeten worden. Als er niks wordt gedaan verdwijnt het strand, maar dat is overigens ook al in de huidige situatie het geval. Door het leggen van een strekdam kan dat worden voorkomen en wellicht kan werk met werk worden gemaakt, door het materiaal dat vrijkomt uit de dam te hergebruiken voor het strand;
- Het middenpeil is op dit moment -20. Bij getij zal het middenpeil -10 worden. Bij hoog water wordt dat 25 cm daar bovenop, dus +15; bij laag water komt dat uit op -35. Getijslag heeft gevolgen voor de diepgang. De vrees wordt uitgesproken dat de hals niet meer toegankelijk zal zijn na invoering van het getij. Baggeren is mogelijk voor de vaarroutes. Voor surfers en duikers is het lastiger. Dit is typisch een onderwerp dat in het kader van de Rijksstructuurvisie aan de orde moet komen;
- De cyclus van de natuurlijke getijdenbeweging van de Noordzee wordt gevolgd;
- De deelnemers geven aan dat zij de breedte van een opening van 800 m erg groot vinden. De ontwikkeling in de turbinetechniek gaat echter heel snel. Met de stand van dit moment zou volstaan kunnen worden met een opening van 550 m;
- De centrale moet voldoen aan de norm dat van alle vis die passeert 0,1% tot 0,3% schade mag oplopen;
- Bij de MIRT-verkenning zijn de kosten voor enkel een doorlaatmiddel om de waterkwaliteit te verbeteren ingeschat op € 180 miljoen. Daar was geen geld voor. Het beeld was dat een totaal plaatje met een centrale goedkoper zou zijn. Onderzocht wordt nu of dat ook zo is;

- Als de beslissing is genomen dat het getij terug komt en de financiën zijn geregeld, dan moet er een onderzoek naar de milieueffecten (projectMER) komen en een maatschappelijke kosten baten analyse (MKBA) om de effecten te onderzoeken;
- De snelvaartbaan op de Grevelingen zal verplaatst moeten worden. Dit punt is in beeld bij het projectteam;
- In de Rijksstructuurvisie wordt de link gelegd tussen het terugbrengen van het getij en het al dan niet zout maken van het Volkerak-Zoommeer. Daarnaast zal gesproken worden over fasering. In het kader van de Deltabeslissingen wordt over de financiering van deze maatregelen in 2015 besloten;
- De Brouwersluis is open en blijft (helemaal) open, voor zover bekend, om de waterkwaliteit van het zuidwestelijke deel van het Grevelingenmeer te verbeteren;
- De schutsluis uit de MIRT-verkenning is uit beeld verdwenen in verband met de hoge kosten;
- Een locatie aan de zuidkant, waar het dieper is, lijkt rendabeler voor een getijdencentrale. In de verkenning naar de haalbaarheid wordt vooralsnog vastgehouden aan de noordkant van de dam als locatie voor de centrale. De slechte waterkwaliteit aan de zuidkant komt hoofdzakelijk voor in een heel diepe put en is daarom minder ernstig. Er zijn bovendien plannen voor ontwikkeling van de 'jachthaven van de toekomst'. Ook dient de Brouwersluis intact te blijven voor de vis- en zeehondenpassage;
- 50 cm geeft voldoende getijdenbeweging voor verversing van de hele Grevelingen. Met turbines ontstaat weerstand, waardoor een grotere doorlaat nodig is. Die zal nog groter moeten zijn als ook het Volkerak Zoommeer nog bediend moet worden;
- Het testcentrum wordt permanent. Mocht die toch niet meer nodig zijn dan blijft de Flakkeese Spuisluis open. Dat is ook een Kaderrichtlijn Water maatregel. Dat besluit is al genomen;
- Het is heel moeilijk te voorspellen wat de zandplaten aan de buitenkant van de Brouwersdam gaan doen bij de aanleg van de getijdencentrale. De Bollen van de Ooster zullen waarschijnlijk groter worden. Er zal nog veel onderzoek nodig zijn om dat allemaal te kunnen voorspellen. Door het inlaten van water op de Grevelingen ontstaat een geul. De verwachting is dat één keer baggeren voldoende is en dat deze zichzelf open zal houden;
- We hebben marktpartijen gevraagd rekening te houden met een strekdam voor het vasthouden van zand op het strand van de Brouwersdam;
- De geluidswerking van de getijdencentrale hangt af van de keuze van de turbines. Die keuze is nog niet bekend;
- De gevolgen voor het strand van Renesse moeten nog worden onderzocht;
- Functies zoals kitesurfen, campers, windsurfen, de snelvaartbaan, de loswal, strandjes aan de Grevelingen, die economisch aan een bepaalde plaats zijn gebonden en kunnen worden bedreigd door de ontwikkelingen, zijn in beeld bij het projectteam;
- De impact voor het gebied zal erg groot zijn, ook voor het gebruik en bij de aanleg. Een heel goede communicatie is erg belangrijk. Voor de aanleg is een paralleldam nodig, waarop ook een weg aangelegd zal worden.

Kansen voor het gebied

- De exacte gevolgen van terugbrengen van getij voor het achterland, zoals bijvoorbeeld Bruinisse, Herkingen en Brouwershaven, zijn niet bekend. Voor het achterland ontstaat er onder meer een nieuw intergetijdegebied;
- Er is een koppeling mogelijk tussen getijdencentrale en de aanleg van een zeecultuurpark Grevelingen (in de toekomst wellicht nog gekoppeld aan ontwikkelingen in Krammer-Volkerak/Zoommeer). Zo'n park bestaat uit de volgende zaken:
  - Relatie met cultuurhistorische dorpen en steden
  - Teelt van schelpdieren, zeetong, tarbot, zeekraal, lamsoor et cetera
  - Recreatie (bijvoorbeeld wellness)

- Vanuit de gebiedsontwikkeling Zuid-Westelijke Delta wordt er vooral naar de bredere gebiedsontwikkeling gekeken, voor het project getijdencentrale ligt de focus veel meer op de centrale en directe omgeving;
- Maak eens een korte en lange termijn planning, waarbij de diverse maatregelen in en rond de Grevelingen (en aangrenzende wateren) zijn opgenomen;
- De komst van getijden en een eventuele centrale zal de leefbaarheid in de kernen verbeteren, terwijl de huidige zuurstofloosheid juist een bedreiging is van de leefbaarheid in de kernen;
- Probeer bestaande kwaliteit te behouden. De claim op de ruimte is wel een zorgpunt, ook in combinatie met de ruimte die de Duurzame Jachthaven van de Toekomst gaat innemen;
- Door de getijdencentrale te realiseren, ontstaan er ook kansen om het strand te behouden en/of terug te krijgen. De geul moet waarschijnlijk uitgediept worden en dat zand kunnen we gebruiken, bijvoorbeeld voor het strand van Renesse;
- Via de Delta Academy zijn opleidingen en scholen betrokken bij de ontwikkeling van de getijdencentrale. De deelnemers vinden het noodzakelijk om jonge mensen te betrekken bij het project;

- De locatie van de centrale en de doorlaat zijn nog onderwerp van onderzoek, evenals de juridische constructie van de aanbesteding en het type turbine. In een intensief traject met marktpartijen wordt gekeken wat de meest optimale situatie kan zijn. Dit heeft ook weer gevolgen voor recreatie. De impact wordt groter als er op meerdere locaties doorlaten en/of turbines komen;
- De 'WOW' factor van de getijdencentrale kan groter, bijvoorbeeld door er een hangbrug over heen te spannen waardoor je de stroming ervaart. Dit is aantrekkelijk voor de dagrecreatie. Er is een idee voor een zogenaamde energiespeeltuin op een energie-eiland, dat bijvoorbeeld aangelegd kan worden van vrijkomend zand. Op dat eiland moeten allerlei soorten energiewinning spelenderwijs aan bod komen, zoals energie uit zon, wind, water(temperatuur) et cetera;
- Water is één grote energiebron. Zo kun je bijvoorbeeld van afval uit de visverwerkende industrie biomassa maken en dat weer gebruiken om de bootjes te laten varen. Dit idee komt onder meer voort uit de sessie Carelands van maandag 10 maart 2014;
- De combinatie van een getijdencentrale en kleine windmolens (1 tot 2 meter) kan nog meer 'winst' opleveren;
- Er zal een nieuwe dynamiek ontstaan voor de natuur, waarbij je eigenlijk de oude situatie herstelt. Dit hoeft niet direct negatief te zijn;

- De stroming kan een bedreiging zijn voor diverse watersporten, maar de doorlaat is vanuit het oogpunt van de duiksport een enorm pluspunt. Nu is 10 meter onder water zo goed als alles dood. Een bedreiging is het feit dat door verzanding het hard substraat overwoekert kan worden;
- De zandhonger zoals in de Oosterschelde kan ook in de Grevelingen ontstaan. Verder maken de aanwezigen zich zorgen over de diepte van de surfplassen en het veranderen van het geulenpatroon. Ook is men bang voor verzanding van de oesterkweek. Het zijn effecten

die nog niet in beeld zijn. Een deelnemer stelt voor om alle experts eens een week bij elkaar te laten komen, bilateraal overleggen, visualiseren en berekenen. Dat werkt het meest efficiënt en zo is dat bij de Westerscheldetunnel ook gedaan. Die is in principe in een paar dagen tijd helemaal uitgewerkt;

- We zijn verplicht om wat aan de waterkwaliteit te doen, dat moet gerepareerd worden. De Brouwersdam is in dat geval een verdienmodel en geen kostenpost!!
- De vrijkomende stenen na aanleg getijdencentrale kunnen als rif gebruikt worden voor de duiksport. Zowel aan de waterkant als verder op het meer (bootduiken). Ook voor de sportvisserij moeten dan riffen toegankelijk gemaakt worden. Het zuid westelijke deel rond de Brouwerssluis is overigens van groot belang voor de sportvisserij;
- Een eventuele sluis levert een nieuwe dimensie aan de watersporeconomie op de Grevelingen. Daar willen mensen zeker voor betalen bij een sluispassage;
- Het is jammer dat het getijde en de gevolgen voor onder meer havens en woningen niet aan de orde komen tijdens deze bijeenkomst.

Financiële participatie

De sessie 'financiële participatie' is gericht op het verzamelen van informatie over bestaande en nieuwe mogelijkheden – activiteiten, mensen, budgetten - die kunnen bijdragen aan het financieren en exploiteren van de getijdencentrale. Aan de deelnemers zijn de volgende twee vragen voorgelegd:

1. Zijn er bestaande initiatieven, ideeën, suggesties of andersoortige initiatieven waar de getijdencentrale op kan aansluiten?
2. Zijn er nieuwe initiatieven mogelijk die ervoor zorgen dat de realisatie van de getijdencentrale weer een stap dichterbij komt?

Inventarisatie

- Ondernemers doen mee in de exploitatie van de getijdencentrale. Ondernemers op Schouwen-Duiveland zijn bezig een coöperatie voor ondernemers op te richten. Zij leggen daarbij de relatie met Sociaal-Maatschappelijk Ondernemen, door mensen met een arbeidshandicap hierbij te betrekken. Ondernemers op Goeree-Overflakkee zouden hier ook bij betrokken moeten worden;
- Energieopslag mogelijk maken. Door in- en uitstroom te regelen kun je energie opslaan en verkopen op de momenten wanneer de prijs het meest gunstig is. Deze mogelijkheid wordt onderzocht. Een getijdencentrale kun je snel aan of uit zetten. De markt van regelvermogen kun je dus benutten. Dit heeft wel gevolgen voor bijvoorbeeld toeristen. Bij getij weet je wanneer het hoog en laag water is. Daarop stellen de toeristen zich in. Zij gaan zeilen op een moment dat er voldoende stroming is;
- Bundelen van krachten om een stem te hebben in het geheel;
- Recreatie en energie samen laten komen tot goed eindproduct;

- Stukjes centrale verkopen aan de burgers en bedrijven in het gebied. Dit is analoog aan de winddelen van de windcentrale. Je koopt daar een klein stukje windturbine. Daar krijg je dan 5 jaar energie voor;

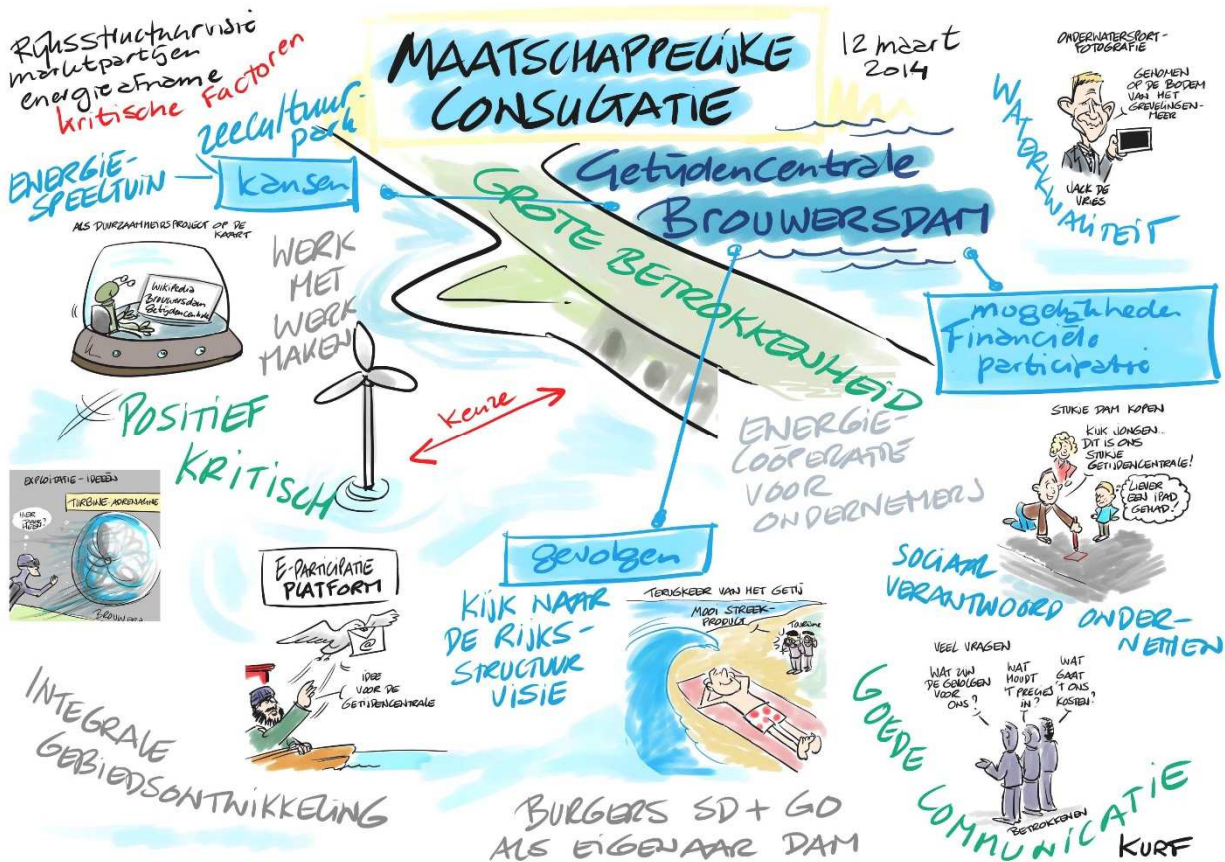
- Financiële haalbaarheid omhoog is het doel. Werk met werk maken. Door projecten met elkaar te koppelen kun je de kosten verlagen;
- Versterk de business case door gebiedsontwikkeling mogelijk te maken (een verdienmodel). Bijvoorbeeld: een eiland leggen voor de kust. De productie van regionale producten zal toenemen (hierbij kan worden gedacht aan schelpdierweek). Productie van de Oosterschelde kun je verdubbelen in Grevelingen en Volkerak-Zoommeer. Er moet een masterplan komen dat in stappen kan worden uitgevoerd. Met een duurzame jachthaven en woningen. Ook koppel je het aan bezoek van dorpen. Een flexibel masterplan, waarbinnen verdienmodellen zitten.
- De productie van duurzame energie is momenteel veel duurder dan de productie van fossiele energie. Om dat te compenseren is er een bijdrage van het Ministerie van Economische Zaken nodig. De deelnemers zijn bang dat de afnemer een hogere prijs moet betalen. De vraag is in hoeverre zij bereid zijn een hogere prijs te betalen met het oog op het imago van blauwe energie.

- Gebruik bestaande coöperaties om hen te laten participeren in de centrale. De leden van Deltawind en Zeeuwind benaderen om hen te laten participeren in de getijdencentrale. Momenteel participeren zij in windenergie, wellicht willen zij ook in de getijdencentrale participeren;
- Gebruik de stroom uit de Brouwersdam als 'merk';
- Maak er een echt open innovatieproces van. Het probleem in de krant plaatsen en de beste goudhaantjes zich laten melden. Lusten en lasten gezamenlijke delen. De Getijdencentrale Brouwersdam heeft nog geen duidelijk afgetekend plaatje hoe de energie-exploitatie moet gaan plaatsvinden. Je kunt ook zeggen als overheden: de getijdencentrale moet gewoon draaien en daar gaan we ons als overheid zo min mogelijk mee bemoeien;
- Het crowdfunden van bijvoorbeeld een bezoekerscentrum. Dit kan faciliterend zijn aan de getijdencentrale;
- Alle kantoren van RWS en I&M op blauwe energie laten draaien. Plus daarna het Natuur- en Recreatieschap Grevelingen. Naar deze mogelijkheden wordt nu al gekeken, maar is lastig in verband met regels voor Europese aanbesteding;
- De burgers van zowel Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee vanaf begin af aan eigenaar van de centrale. De volgende stap is; hoe kan hier in juridische en financiële zin vorm aan worden gegeven?

3.3 Plenaire terugkoppeling

De gespreksleiders van de verschillende subgroepen lichten kort toe wat er in hun subgroep is besproken, waarop beide wethouders een korte reactie geven. Daarna zijn de eerste ideeën zichtbaar op de e-participatie-pagina van de projectwebsite www.getijdencentralebrouwersdam.nl.

Het Projectbureau Getijdencentrale Brouwersdam is een samenwerkingsverband van:

provincie **HOLLAND**
ZUID

Provincie **Zeeland**

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

gemeente
Goeree-Overflakkee

Gemeente
Schouwen-Duiveland

Planning

2013-2014

Programma Gebiedsontwikkeling Grevelingen en Volkerak-Zoommeer en een studie naar de (financiële) haalbaarheid van de getijdencentrale

2013-2014

Consultatie van marktpartijen en andere belanghebbenden

eind 2014

Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer, inclusief besluit over herstel van getijden op de Grevelingen

2015-2017

Selectie en optimalisatie van turbinetechniek in het Testcentrum Grevelingendam

2015-2016

Vergunningen, financiering en investeringsbeslissingen

2016-2017

Gunning van opdracht getijdencentrale aan één consortium

2018

Start werkzaamheden getijdencentrale

2020

Ingebruikname getijdencentrale

Meer informatie:

WEBSITE:

www.getijdencentralebrouwersdam.nl

CONTACT:

info@getijdencentralebrouwersdam.nl

TWITTER:

<http://twitter.com/gcbrouwersdam>

